

TEMA 4. BOŽJA NARAVA IN NJEGOVO DELOVANJE

1. KDO JE BOG?

V teku zgodovine so si vse kulture zastavljale to vprašanje; to potrjuje tudi dejstvo, da se prvi znaki civilizacije na splošno nahajajo v okolju kulta in religije. Verovati v Boga je na prvem mestu za ljudi vseh časov.¹ Bistvena razlika je v tem, v katerega Boga človek veruje. V nekaterih poganskih verstvih so častili sile narave kot konkretne izraze svetega in na voljo so imeli hierarhično urejeno množico bogov. V stari Grčiji, na primer, je bilo tudi najvišje božanstvo med množtvom bogov po svoji strani podvrženo absolutni nujnosti, ki je obsegala svet in bogove same.² Mnogi strokovnjaki s področja zgodovine religij so mnenja, da je v precejšnjem številu ljudstev prišlo do postopnega izgubljanja po nekem "prvotnem razodetju" edinega Boga; v vsakem primeru pa je celo v najbolj degradiranem obredju ali pa v navadah mogoče najti odsev in znamenja resnične religioznosti: čaščenje, žrtev, duhovništvo, izročanje, molitev, zahvala itd.

Razum je tako v Grčiji kot drugod poskušal religijo očistiti in pokazati, da mora biti najvišje božanstvo istovetno z Dobrim, z Lepoto in z Bitjo samo, kolikor je vir vsega dobrega, vsega lepega in vsega, kar obstaja. Vendar to nakazuje na druge probleme, in sicer na oddaljitev vernika od Boga, kajti na ta način je najvišje božanstvo postalo izolirano v popolni samozadostnosti, saj je že samo možnost vzpostaviti odnos z božanstvom predstavljala znamenje šibkosti. Poleg tega tudi ni razrešena prisotnost zla, ki se na nek način zdi nujna, ker je vrhovno počelo povezano z verigo vmesnih bitij, neprekinjeno vse do sveta.

Judovsko-krščansko razodetje je ta okvir radikalno spremenilo: Bog je v Svetem pismu predstavljen kot stvarnik vsega, kar obstaja, in izvor vsakršne naravne sile. Obstoj Boga je absolutno pred obstojem sveta, ki je skrajno odvisen od Boga. V tem je pojem *presežnosti*: med

¹ Ateizem je moderen pojav, ki ima verske korenine, kolikor zanika absolutno resnico o Bogu in se pri tem opira na resnico, ki je ravno tako absolutna, torej na negacijo njegovega obstoja. Ravno zaradi tega je ateizem glede na religijo sekundaren pojav in ga lahko razumemo tudi kot nekakšno "vero" v negativnem smislu. Podobno lahko rečemo o sodobnem relativizmu. Brez razodetja si teh pojavov absolutne negacije ne bi bilo mogoče zamisliti.

² Bogovi so bili podvrženi Hadu, ki je vse skupaj vodil z mnogokrat brezsmiselno nujnostjo: od tod izhaja tragično občutje eksistence, ki je značilno za grško misel in književnost.

Bogom in svetom je neskončna razdalja in med njima ne obstaja nujna povezava. Človek in vse stvarstvo bi mogla ne obstajati, in v tem, kar sta, sta vedno odvisna od nekoga drugega; medtem ko Bog je, in sicer je sam od sebe. Ta neskončna razdalja, ta absolutna človekova majhnost pred Bogom kaže, da je vse, kar obstaja, hoteno od Boga po njegovi volji in svobodi: vse, kar obstaja, je dobro in je sad ljubezni (prim. 1 Mz 1). Božja moč ni omejena niti v prostoru niti v času, zato je njegovo stvarjenjsko dejanje absoluten dar: je ljubezen. Njegova moč je tako velika, da hoče vzdrževati odnos z ustvarjeninami; in jih celo rešiti, če bi se zaradi svoje svobode oddaljile od Stvarnika. Zato je treba izvor zla umestiti v povezavi z morebitno napačno uporabo svobode s strani človeka – kar se je dejansko zgodilo, kot pripoveduje Geneza, glej 1 Mz 3 –, ne pa kot nekaj notranje lastnega materiji.

Obenem je treba zaradi pravkar omenjenega priznati, da je Bog oseba, ki deluje s svobodo in z ljubeznijo. Religije in filozofija so se spraševale *kaj* je Bog; nasprotno pa razodetje človeka spodbuja, da se vpraša *kdo* je Bog (prim. *Kompendij*, 37); Bog, ki mu prihaja naproti in išče človeka, da bi mu spregovoril kot prijatelj (prim. 2 Mz 33, 11). Tako Bog Mojzesu razodene svoje ime »Jaz sem, ki sem« (2 Mz 3, 14) kot dokaz, da je zvest zavezi in da ga bo spremljal v puščavi, ki je simbol skušnjav v življenju. To je skrivnostno ime³, ki nam vsekakor daje spoznavati bogastvo, zaobseženo v njegovi nedoumljivi skrivnosti: samo On je, od vekomaj in za vedno, tisti, ki presega svet in zgodovino, vendar za svet tudi skrbi in zgodovino vodi. On je naredil nebo in zemljo ter ju ohranja. On je zvesti in previdni Bog, vselej blizu svojemu ljudstvu, da bi ga odrešil. On je Sveti v pravem pomenu besede, "bogat v usmiljenju" (Ef 2, 4), vedno pripravljen odpuščati. »Je duhovno, presegajoče, vsemogočno, večno, osebno in popolno Bitje. Je resnica in ljubezen« (*Kompendij*, 40).

Tako je torej razodetje predstavljeno kot absolutna novost, kot dar, ki ga človek prejme od zgoraj in ki ga mora sprejeti s hvaležnim priznanjem in religiozno ustrežljivostjo. Zato razodetje ne more biti omejeno zgolj na človeška pričakovanja, ampak gre mnogo dlje: ob soočenju z besedo Boga, ki se razodene, je na mestu samo češčenje in zahvala, človek od osuplosti pade na kolena pred Bogom, ki je transcendenten in postane *interior intimo meo*⁴, bližji meni kot pa jaz sam, in ki išče človeka v vseh okoliščinah njegovega obstoja: »Stvarnik nebes in zemlje, edini Bog, ki je vir vse biti, ta edini stvariteljski Logos, ta stvariteljski Um osebno ljubi človeka, še več, strastno ga ljubi in želi biti ljubljen tudi sam. Zaradi tega ta stvariteljski Um, ki istočasno ljubi, daje življenje zgodovini, ki je zgodba o ljubezni (...), ljubezni, ki je polna neizčrpne zvestobe in usmiljenja; to je ljubezen, ki odpušča onkraj vsakih meja.«⁵

³ »Bog se razodene Mojzesu kot živi Bog, "Bog Abrahamov, Bog Izakov in Bog Jakobov" (2 Mz 3,6). Prav tako Bog razodene Mojzesu svoje skrivnostno ime: "Jaz sem, ki sem (YHWH)". Neizrekljivo božje ime so že v časih stare zaveze nadomeščali z besedo Gospod. Tako se v novi zavezi Jezus, z imenom Gospod, javlja kot pravi Bog (*Kompendij*, 38). Božje ime dopušča tri možne interpretacije: 1) Bog razodene, da ga ni mogoče spoznati, in tako od človeka odvrne skušnjava, da bi izkoriščal svoje prijateljstvo z Njim, kakor je bil pogost primer uporabe magije v povezavi s poganskimi božanstvi; na ta način potrди tudi svojo presežnost; 2) po uporabljenem hebrejskem izrazu Bog potrди, da bo vedno z Mojzesom, ker je zvest in stoji ob strani človeku, ki zaupa v Njega; 3) skladno z grškim prevodom Biblije se Bog razodene kot Bit sama (prim. *Kompendij*, 39), kar se ujema s tem, kar je slutila filozofija.

⁴ SV. AVGUŠTIN, *Izpovedi*, 3, 6, 11.

⁵ BENEDIKT XVI., *Discurso en la IV Asamblea Eclesial Nacional Italiana*, 19. 10. 2006.

2. KAKŠEN JE BOG?

Bog Svetega pisma ni nekakšna projekcija človeka, kajti njegovo absolutno presežnost je mogoče odkriti samo od zunaj glede na svet, torej kot sad razodetja; to pomeni, da ni razodetja, ki bi bilo tako rekoč znotraj sveta. Oziroma, rečeno na drug način, narava kot kraj božjega razodevanja⁶ nas vedno usmerja k presegajočemu Bogu. Brez te perspektive človeku ne bi bilo mogoče priti do teh resnic. Bog je obenem zahteven⁷ in ljubeč, mnogo bolj kot bi si človek drznil upati. Dejansko si zlahka predstavljamo vsemogočnega Boga, težje pa nam je priznati, da nas ta vsemogočnost lahko ljubi.⁸ Med človekovim pojmovanjem in razodeto podobo Boga obstaja istočasno prekinjenost in neprekinjenost, kajti Bog je Dobro, Lepota, Bit, kot pravi filozofija, toda obenem ta Bog ljubi mene, ki v primerjavi z Njim nisem nič. To, kar je večno, išče to, kar je časno, in s tem se radikalno spremenijo naša pričakovanja in naše gledanje na Boga.

Na prvem mestu je Bog eden, vendar ne v matematičnem smislu kakor točka, marveč je eden v absolutnem pomenu tistega Dobrega, tiste Lepote, tiste Biti, iz katere vse izhaja. Lahko rečemo, da je eden, ker ni drugega boga in ker ni razdeljen; obenem pa je treba tudi reči, da je eden zato, ker je vir vsake edinosti. Zares brez Njega vse razpade in se vrne v nebivanje: njegova edinost je edinost Ljubezni, ki je tudi Življenje in daje življenje. Tako je torej ta edinost neskončno več kakor preprosto zanikanje mnogoterosti.

Edinost vodi k priznanju Boga kot edinega resničnega. Še več, On je Resnica ter mera in izvir vsega, kar je resnično (prim. *Kompendij*, 41); to pa zato, ker je ravno On Bit. Včasih obstaja strah pred tem istovetenjem, ker se zdi, da ko rečemo, da je resnica ena, postane vsakršen dialog nemogoč. Zato je tako pomembno upoštevati, da Bog ni resničen v človeškem pomenu besede, ki je vedno delen pomen. Temveč je v Njem Resnica istovetna z Bitjo, z Dobrim in z Lepoto. Ne gre za zgolj logično ali formalno resnico, ampak za resnico, ki se istoveti z Ljubeznijo, ki je občestvo v polnem pomenu besede: stvarjenjsko izlitje, obenem izključujoče in vesoljno, notranje življenje, v katerem je udeležen človek. Ne govorimo o resničnosti formul ali idej, ki nikoli ne zadostujejo, temveč o resnici stvarnosti, ki v primeru Boga sovпада z Ljubeznijo. Razen tega, reči, da je Bog Resnica, pomeni reči, da je Resnica Ljubezen. To ne vzbuja nikakršnega strahu in ne omejuje svobode. Zato božja nespremenljivost in njegova edinost sovpadata z njegovo Resnico, v smislu, da je to resnica Ljubezni, ki ne mine.

Tako vidimo, da je za pristno krščansko razumevanje božjih lastnosti potrebno združiti trditve o vsemogočnosti z dobroto in usmiljenjem. Samo potem, ko smo razumeli, da je Bog vsemogočen in večni, se lahko odpremo silni resnici, da je prav ta Bog Ljubezen, hotenje po

⁶ JANEZ PAVEL II., Enc. *Fides et ratio*, 14. 9. 1998, 19.

⁷ Bog od človeka – od Abrahama – zahteva, da zapusti svoje varno okolje, zaupa majhnim, pričakuje nekaj, kar usmerja logika, drugačna od človeške, kot je bilo v primeru Ozeja. Jasno je, da to ne more biti projekcija človeških hrepenenj in želja.

⁸ »Kako je sploh mogoče, da bi to spoznali, opazili, da nas Bog ljubi, in ne bi tudi sami znoreli od ljubezni? Pustiti moramo, da nam te resnice naše vere prodrejo v dušo, dokler v celoti ne spremenijo našega življenja. Bog nas ljubi, Vsemogočni, On, ki je naredil nebesa in zemljo!« (SV. JOŽEFMARIJA, *Jezus prihaja mimo*, 144).

Dobrem, vir vse Lepote in vsakršnih darov.⁹ Zato so podatki, ki jih nudi filozofski premislek, bistvenega pomena, četudi so na nek način nezadostni. Ko sledimo tej poti od značilnosti, ki jih dojemamo kot prvotne, do tistih, ki jih je mogoče razumeti samo preko osebnega srečanja z razodevajočim se Bogom, začnemo slutiti, kako so te lastnosti izražene z različnimi termini samo v našem jeziku, medtem ko v božji stvarnosti sovpadajo in so istovetni. Edini je Resnični in Resnični je istoveten Dobremu ter Ljubezni. Z drugačno podobo lahko rečemo, da naš razum deluje nekako kot prizma, ki razčleni svetlobo na različne barve, med katerimi je vsaka zase ena božja lastnost; v Bogu pa sovpadajo z njegovo Bitjo, ki je Življenje in vir vsakega življenja.

3. KAKO SPOZNAVAMO BOGA?

Po tem, kar smo povedali, lahko spoznamo Boga izhajajoč iz njegovih del: samo srečanje z Bogom, ki človeka ustvarja in odrešuje, nam lahko razodene, da je Edini obenem tudi Ljubezen in vir vsega Dobrega. Tako je Bog priznan ne samo kot um – *Logos* po grško –, ki daje svetu racionalnost (do te mere, da so ga nekateri pomešali s svetom, kot se je dogajalo v grški filozofiji in kot se znova dogaja v primeru nekaterih modernih filozofij), temveč je priznan kot osebna volja, ki ustvarja in ki ljubi. Tako gre za živega Boga; še več, za Boga, ki je Življenje samo. Na ta način Bog, kot Bit, ki je živa ter ima voljo, življenje in svobodo, v svoji neskončni popolnosti ostaja vedno nedoumljiv; oziroma, ga ni mogoče zreducirati na človeške pojme.

Preko tega, kar obstaja, preko gibanja, popolnosti itd., je mogoče priti do dokaza o obstoju najvišjega Bitja, ki je vir tega gibanja, teh popolnosti itd. Toda, da bi spoznali osebnega Boga, ki je Ljubezen, ga je treba iskati v njegovem delovanju v zgodovini v korist ljudem in zaradi tega je potrebno razodetje. Ob gledanju na njegovo odrešenjsko delovanje odkrijemo njegovo Bit na enak način, kot postopoma spoznavamo kakšno osebo preko druženja z njo.

V tem smislu sestoji spoznavanje Boga vedno in samo v tem, da ga priznamo, kajti On je neskončno večji od nas. Vsako spoznanje o Njem prihaja od Njega in je njegov dar, sad njegove odprtosti, njegove pobude. Ko se bližamo temu spoznanju, mora biti zato naše ravnanje drža globoke ponižnosti. Noben končen um ne more zaobjeti Tistega, ki je Neskončni, nobena moč si ne more podvreči Vsemogočnega. Lahko ga spoznavamo samo po tem, kar nam On daje, t.j. po udeležnosti pri njegovih dobrinah, ki temelji v njegovih dejanjih ljubezni do vsakega posameznika.

Zaradi tega je naše spoznanje o Njem vselej analogično: kadar nekaj trdimo o Njem, moramo hkrati zanikati, da bi ta popolnost v Njem obstajala v smislu omejitev, ki jih vidimo v ustvarjenem svetu. Izročilo govori o trojni poti: trditev, zanikanje in odličnost, pri čemer zadnje izmed gibanj uma sestoji v trditvi o božji popolnosti, ki je onkraj tega, kar človek zmore misliti, in ki je izvor vseh uresničitev te popolnosti, vidnih v svetu. Na primer, lahko je

⁹ »Bog se razodeva Izraelu kot tisti, čigar ljubezen je močnejša od očetove ali materine ljubezni do svojih otrok ali od ljubezni ženina do svoje neveste. Bog "je Ljubezen" sam v sebi (1 Jn 4,8.16), ki se popolnoma in zastonjsko podarja in ki "je svet tako ljubil, da je dal svojega edinorojenega Sina, da bi svet po njem zveličal" (Jn 3,16-17). Ko Bog pošilja svojega Sina in Svetega Duha, razodeva, da je Bog sam večno izmenjavanje ljubezni« (Kompendij, 42).

priznati, da je Bog velik, težje pa se je zavedati, da je On tudi majhen, kajti v ustvarjenem svetu sta si veliko in majhno v nasprotju. Kljub temu, če pomislimo, da biti majhen lahko pomeni popolnost, kot je vidno v fenomenu nanotehnologije, potem mora biti Bog tudi izvor te popolnosti in v Njem mora ta popolnost sovpadati z veličino. Zato moramo zanikati, da je majhen (ali velik) v omejenem smislu, ki ga imamo v ustvarjenem svetu, da bi očistili to lastnost in prešli k odličnosti. Posebno upoštevanja vreden vidik je krepost ponižnosti, ki je Grki niso šteli med kreposti. Ker je to popolnost, mora Bog krepost ponižnosti ne samo imeti, temveč se z njo istoveti. Tako pridemo do presenetljivega sklepa, da je Bog Ponižnost; zato ga lahko spoznamo samo v drži ponižnosti, ki ni nič drugega kot udeleženosť pri podarjanju samega Sebe.

Vse to pomeni, da je mogoče krščanskega Boga spoznati preko zakramentov in preko molitve Cerkve, ki ponavzočuje njegovo odrešensko delovanje za ljudi vseh časov.

Giulio Maspero

Osnovna literatura

Katekizem Katoliške cerkve, 199-231; 268-274.

Kompendij katekizma, 36-43; 50.

Priporočeno branje

SV. JOŽEFMARIJA, homilija *Ponižnost, Božji prijatelji*, 104-109.